

Ferdinand von Wrangell'i nimeline
Roela Põhikool

KOLME PÕLVKONNA LAPSED

Kodu-uurimistöö

Koostaja: Hendrik Vanari (7. klass)

Juhendaja: Maret Tralla

Roela 2003

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Vanaisa mälestusi lapsepõlvest.....	4
2. Ema mälestusi lapsepõlvest	10
3. Minu lapsepõlv	17
4. Töö „Kolme põlvkonna lapsed“ analüüs ja võrdlus	22
Kokkuvõte	24
Kasutatud allikate ja kirjanduse loetelu	25

SISSEJUHATUS

Huvitav on teada oma põlvnemise lugu. Selles töös püüan uurida meie suguvõsa kolme põlvkonna lapsi. Elab meid praegu kõrvuti kolm põlvkonda: minu vanaema ja vanaisa, minu ema ja mina õega. Praegu veel on võimalik uurida ja pärida vanavanemate käest nende elu ja lapsepõlve kohta. Kui vanad inimesed kaovad, ei ole möödunud aegade kohta enam kelleltki informatsiooni saada. Minu vanaisa oli lapsena karjapoisike, kellel mängudeks eriti aega ei jäänud. Ema lapsepõlv oli selles suhtes lihtsam, et ta ei pidanud nii palju tööd tegema. Minu aeg on juba mobiiltelefonide ja arvutite aeg. Selles töös püüan leida, missugused on täpsemad erinevused kolme põlvkonna laste elus, mis on ajas edasi minnes muutunud ja kas midagi on jäänud ka sarnaseks?

Töö koosneb neljast peatükist. Esimene peatükk jutustab vanaisa Erich Vanari (1923) lapsepõlvest. Teine peatükk on pühendatud minu ema Mall Vanari (1965) lapsepõlvele. Kolmandas peatükis jutustan oma lapsepõlvest. Neljandas peatükis analüüsin ja võrdlen kolme põlvkonna lapsi.

Täna oma vanaisa ja ema, kes aitasid kaasa selle töö valmimisele.

1. VANAISA MÄLESTUSI LAPSEPÕLVEST

Ma olevat sündinud 1923. a. septembrikuul. Ilmaletulekut abistanud külatark, naisterahvas Mai. Mai olnud säärane tohtrimoodi tädi, kes abistanud haiguste ja õnnetuste puhul nii loomi kui ka inimesi. Luude ja liigete paikapanek olnud tema käes käkitegu. Rohtudest tunnistanud ta ainult looduse ande. Sündinud ma 10¹/₂-naelase kisakõrina, punapeana ja üldiselt väga rahutu olevusena. Käima hakanud 10-kuusena. Esimesed sõnad: „Koerrad rrauguvad“ öelnud ma ka umbes samavanuselt. Seda kõike kirjutan kui vanematelt kuulnud.

Erich Vanari (süles) 1924. a.

Päris enda mälestustest vast kõige varajasemat mäletan sellest ajast, kui olin umbes paariaastane. Mäletan vanematest vendadest jäänud mänguhobust. Too oli tehtud lepuuust ja lonkas veidi, sest üks jalg oli lühem. Selle eest aga lakk ja saba olid ehtsatest hobusejõhvidest. Neli puupaku otsast saetud ratast oli kinnitatud nelja naelaga lauajupi külge – vanker missugune. Kariloomad kuusekäbidest, tammetõrudest ja isegi kastanimunadest – moodustasid lausa suure karja. Ükskord tulid meile külla tädi, tädimees ja tädipoeg Ants. Nelja-aastane Ants ei tahtnud tunnistada eraomandit ja üritas minult toda vankrit ära võtta. Tekkis rüselamine. Mina jäin siiski võidumeheks. Lükkasin tädipoja nõgesepõdsasse. Kära läks väga suureks. Järgneval kohtumõistmisel jäin mina süüdlaseks, sest ei näidanud üles külalislahkust. Tädi oli jälle solvunud, et tema 4-aastane Ants jäi alla 2-aastasele jõmpsikale.

Veel mäletan üht talvepäeva, kui salapäraselt ilmus meile minust noorem õde Selma. Tema magamisasemeks toodi tuppa imelik jalastega kast. Selles ta siis virises. Pidin teda vahetevahel

kiigutama, mis mulle aga sugugi ei meeldinud. Sellel ajal oli meil suur perekond: isa, ema, vanaema Kai, kaks venda, mina ja õde Selma. Kõige vanem vend Juhan oli juba suur ja elas omaette. Ta tegeles Tapal Soomusrongides mingi sõjaväeasjandusega. Väike õde oli haiglasevõitu. Elas sügiseni ja siis suri. Millesse, ei tea ma seniajani. Arst meie kandis puudus. Tark naine Mai arvas, et oli mingi lastehaigus, mida tema ei tunne. Surnu pandi ilusasse valgesse narmastega kasti ja viidi ära. Sellel ajal ma veel ei jaganud inimeste surmast ega sünnist midagi.

Ühel päeval rääkis isa, et senised margad ja pennid tuleb ära vahetada kroonide ja sentide vastu. Andsin talle ära ka minule kingitud paar metallmarka. Ei mäleta, kui palju sente vastu sain, aga pisemad nad olid küll kui endised rahad.

Järgmisena kirjeldan sündmusi, mis tõid minu ellu kaunis suure muudatuse. Juhtus see soojal suvepäeval. Istusin köögis pliidi juures põrandal. Üritasin kahest niidirullist ja pesunäpitsast kahurit ehitada. Samas lesis meie suur kollane kass Joosep. Ei tea, kust tuli mõte võtta kassi saba pesunäpitsa vahele. Joosep lausa röögatas. Jooksis siis lahtisest uksest üle õue, läbi kanakarja heinaküüni alla. Kanad sibasid hirmsa kaagutamise laiali. Kukk Taavet lendas

aiaposti otsa ja laulis niisuguse agarusega, et pea kogu pere jooksis kokku. Mind kui arvatavat esimest tunnistajat küsitleti niikaua, et pidin tahes-tahtmata tunnistama üles oma „kuriteo“. Noomimine ja moraalilugemine kestis niikaua, kuni isa ütles, et poiss minevat lausa ülekäte ja ta tuleb tööle panna. Esimene töö arvati olevat lugemise äraõppimine. Järgmisel päeval toodigi lakast kastist alla vanemate vendade „Kuke Aabits“, luua seest leiti sobiv puupulk, millega sai aabitsas tähti näidata. Veerimine: „Aa, pee, vee, err jne.“ algas. Põhilised õppejõud olid ema ja vanaema. Paari nädala pärast jäid tähed meelde. Sõnadega aga ei olnud asi sugugi nii lihtne. Tulid välja säärased sõnad nagu: teoel, elaude ja vanaema oli veaenaema. Pikapeale tabasin siiski, et kõik tähed ei olnud nagu iseseisvad. Kord juba asjast aru saanud, lugesin sõnad ka kokku. Arvatavasti kuueaastaselt lugesin soravalt nii uue kui vana trüki raamatuid.

Kuid töö ei seisnud üksi lugemises, vaid tuli hakata ka muid ülesandeid täitma. Suvel tuli vaadata lammaste järele. Paar vana lammast olid ketis, ülejäänud aga sõid lahtiselt. Minul tuli vaadata, et nad vilja ei läheks. Talvel olin emal abiks kangakudumisel. Kerisin ja korrutasin lõnga. Tegin käävi (käävide tegemine on koelõngade ajamine selleks kohandatud vokil paberist alustele süstiku tarbeks), panin kangast piirda, mõnikord isegi niide. Ema oli meil väga suurte oskuste ja kogemustega keeruliste mustritega kangaste kuduja. Pisikese riidetüki järgi võis ta kududa samasuguse riide. Hiljem õppisin minagi üht-teist. Arvan, et võiksin isegi käesoleval ajal mõne lihtsama kanga telgedele panna.

Nii meie siis elasime kaunis rahulikult, kuni 1932. a. 22. jaanuaril tabas meie perekonda kohutav lõök. 59-aastaselt suri meie isa Mihkel. Järgmisel päeval s.t 23. jaanuaril suri vend August 18-aastaselt. Olin siis kaheksa-aastane. Alles nüüd tajusin, mis tähendab surm. Surm ei olnud üksi meie peres. Lähikonnast lahkus kolmekümneandatel aastatel palju nii vanemaid inimesi kui ka lapsi. Põhjuseks olid sellel ajal ravimatud haigused: tuberkuloos ja difteeria. Esimene Eesti Vabariik oli siis 14-aastane. Oli sügav kriisiaeg. Rahvas ja riik olid maailmasõjast, vabadussõjast ja mitmest rahareformist tehtud ääretult vaesteks. Tollel ajal elas rahvas põhiliselt maal. Tegeleti põlluharimise ja karjakasvatusega. Põldude viljakus sõltus kariloomade sõnnikust. Loomatoit varuti suures osas metsa- ja sooheinamaadelt. Säärane süsteem nõudis väga suurt töökulu. Näiteks meie heinamaad olid nii pehmed, et hobust nad ei kandnud. Niitmine, riisumine ja heinte kokkukandmine toimus käsitsi. Heinu koju vedada sai ainult talvel, kui maa oli külmunud. Säärases olukorras olime siis neljakesi: ligi 80-aastane vanaema Kai, 44 ringis ema, vend Heinrich 18- ja mina 8-aastane. Aga elada tuli. Ei olnud siis mingeid toetusi ega sotsiaalabi. Rukist lõigati veel sirbiga. Reht peksti käsitsi. Meie peres olid ainukesed masinad võimasin, tuulamismasin ja õmblusmasin. Kõik mis vähegi andis teha, tehti koduste vahenditega. Oli pea täielik naturaalmajandus. Natuke raha sai ainult kanamunadest, võist, lihast, linadest ja kartulitest. See kulus kohamaksudeks, petrooli ja pastlanaha ostmiseks. Põllutööriistade remont võttis omajagu. Veel oli isiku- ja koeramaks. Omavahelised tööülesanded planeerisime siis alljärgnevalt: vanaema jäi koduperenaiseks ja söögitegijaks, ema ja vend põhilisteks töötegijateks. Minule anti karjakasvataja ülesanded. Pidin käima loomade ja lammastega karjas. Lõunaajal tuli lüpsida lehmad ja viia lõunasööök heinalistele. Kõige raskem ülesanne oli lehmaliups. Ega nad piima palju ei andnud.

Isa ja venna matused 1932. a.
Paremalt esimene vanim vend Juhan (hilisem Lindström) ja teine väike Erich.

Igaüks vast viie liitri jagu lüpsikorras. Esimesel suvel vanaema siiski suuremjagu lüpsis ise. Harjutasin usinasti ja järgmiseks suveks sain ameti selgeks. Mu käed muutusid tugevaks ja kasvasid kuidagi suurteks. Sõrmkonksu tõmbamises olin üleküla poiss.

Samal suvel kord heinamaale söögi viimisel juhtus järgmine lugu. Naabertalu noor pullihakatis oli lahti pääsenud ja tuli mulle heinamaateel kraavikaldal vastu. Loom oli karjapoiste poolt tignedaks õrritatud ja õel kui vana saatan. Taganeda polnud kusagile. Suuremaid puid ka lähedal ei olnud. Panin toidunõud maha ja vaatasin millegi käepärase järele. Muud ei olnud, kui parasjagu kaalikasuurune munakivi. Võtsin kivist kahe käega ja virutasin surmahirmus, kõigest jõust, ründavale loomale sarvede vahele. Pull hakkas vaaruma, laskus põlvili ja kukkus kraavi põhja seliti – neli jalga taeva poole. Haarasin söögikorvi ja panin tuhatnelja heinamaa poole liduma. Ei ma julgenud loost kellelegi iitsatada. Arvasin, et olin tolle peletise tapnud. Süda valutab kõvasti. Koju läksin teist teed. Kutsusin siis kaasa oma truu abilise karjakrantsi Pella. Kahekesi läksime uurima, kas pull on ikka veel kraavis. Jumal tänatud, ära oli kadunud! Peale seda hoidsin ikka Pellat endaga kaasas. Tema mind kunagi hätta ei jätanud.

1932. a. sügisel jõudis mul kätte kooliaeg. Selleks kohandati vanemate vendade väikseks jäänud rõivatükke. Laekvere laadalt osteti paar vene saapaid. Neid kollasest parknahast säarikuid valmistasid Mustvee kingsepad. Saapad olid ühesugused ja neid võis kanda ükskõik kummas jalas. Osteti ka lambanahast läki-läki. Vanaema kodus villasest lõngast paksud pikad sukad ja salli. Vend Heinrich kohendus üles oma vana kooliranitsa. Alles olid ka vendade krihvliid ja tahvliid. Niimoodi oligi koolivarustus valmis.

Koolimaja asus Tammiku külas, meilt umbes 3,5 km kaugusel. Maja oli ilmselt väga vana. Otsauksest sisse minnes oli koda, siis suur klassiruum koolilaudade, ahju, orel, petrooli-lambiga laes ja maailmatu suure arvelauaga. Edasi vasakul oli mingi sahvritaoline ruum. Paremalt olid koolijuhataja eluruum ja köök. Eluruumi ja klassiruumi vahelises ukstes asetses klaassilm. Kõik neli klassi õppisid ühes ruumis. Täpselt nagu Joosep Tootsi koolis Paunveres. Isegi rauast suur ahjuroop oli.

Kõik õpilased käisid kooliteed jalgsi. Ädara õpilastel tuli vantsida iga päev maha edasi-tagasi 14 km. Palasilt ja Udrikult oli koolimajani umbes 10 km. Sealt aga vahel toodi lapsi kooli ka hobusega. Mõnikord anti neile hobune ja see seisis koolimaja juures, tekk seljas, võrk ees, et õhtul tarkusenõudjad koju viia. Koolijuhataja Jaan Ant oli vana tsaariaegne mees, kuid väga mitmekülgsete oskustega. Kutsuti teda lihtsalt vana Ant. Noor naisõpetaja oli Alma Allika ja teda kutsuti proua Allika. Vana Anti abikaasa Liisa täitis koolikoristaja ülesandeid. Põrandad pühkisid ja puud kandsid tuppa õpilased. Puude kohalevedu metsast kuulus valla küüdi-kohustuste juurde. Lõhkumine jäi tihti peale suuremate poiste ülesandeks.

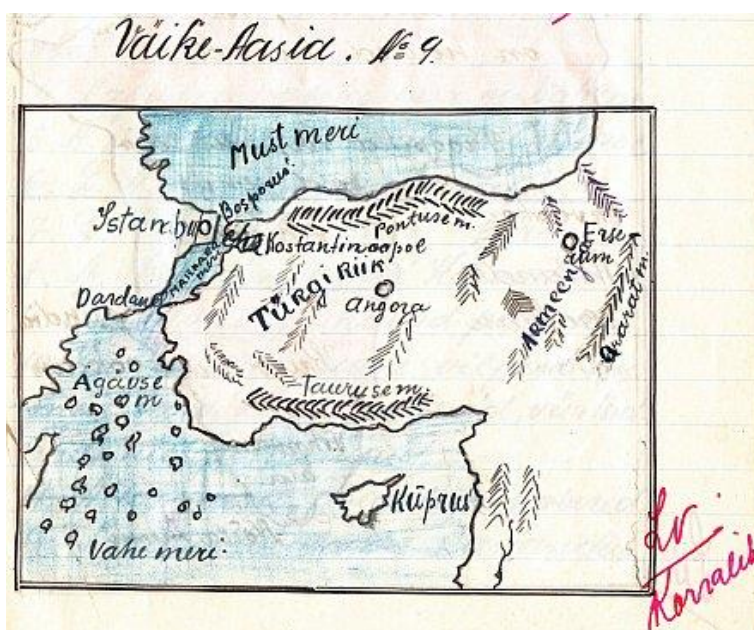
Selles koolis õppisime ainult kevadeni. Endise Rosenthali karjamõisa (nüüdne Obja küla) juurde lepatukka ehitati uus ja selle aja kohta moodne koolihoone. Kolimine toimus aprillikuu lõpupäevadel. Kohati kattis põldu kevadine suurvesi. Uus maja asus vanast umbes 1,5 km kaugusel. Läksime 70-80-kesi mööda põllupeenraid ümber veelompide, just nagu Iisraeli lapsed läbi Punase mere. Kõige ees oli Mooses (vana Ant). Päike säras juba kõrgel taevas. Lõokesed laulsid kiidulaulu kevadele.

Uus maja oli mansardkorrusega palkehitis ja lõhnas vaigu järele. Oli kaks äravõetava vaheseinaga klassiruumi, suur jalutusruum, rieteruum, kantselei, kaks kooliõpetaja korterit ja ka need ruumid, kus keiser jalgsi käib. Aknad tundusid isegi liiga suured olevat. Klassiruumidesse olid soetatud petrooliga töötavad gaasilambid. Neljandas-viendas klassiruumis ilutsesid toolid ja lauad. Algklasside pingid, suur arvelaud ning orel toodi siiski vanast majast.

Algas suurejooneline ümbruse puhastustöö. Paljud lapsevanemad tulid appi ja peagi oli ümbrus kaunis talutav. Ainult majaümbritsev park oli lepppuudest.

Koolimaja lähedal asuvas mõisa moonamajas olid remonditud ruumid internaadi ja köögi jaoks. Koristaja elas just internaadi ruumide kõrval ja pidas ööbivatel lastel silma peal. Süüa tegid lapsed ise.

Tollel ajal olid koolis järgmised õppeained: 1) emakeel, 2) usu- ja kõlblusõpetus, 3) kodulugu, 4) matemaatika, 5) loodusõpetus ja tervishoid, 6) maateadus, 7) ajalugu ja kodanikuõpetus, 8) joonistamine, 9) tööõpetus, 10) laulmine, 11) võimlemine, 12) käekiri, 13) õigekiri. Hindamisele kuulusid elukombed ja hoolsus. Võõrkeeli ei õpetatud, v.a soome keelt vähesel määral väljaspool õppekava.

Erich Vanari 5. klassi maateaduse vihiku lehekülg.

Ühel esmaspäevahommikul, tavalise palvuse ajal oli kogu kool kuidagi elevil. Öeldi, et palvetunni asemel tuleb laulmine. Õpetaja Allika pani meid laulma enne korralikult äraõpitud laulu: „Ma sõuan merel ja sõuan, üht saart mina otsin säält.“ Õpetaja Ant ilmus kohale pidulikus riietuses. Järgnes lühike juubelijutt õpetaja Allika poolt. See oli vana koolimehe 60. sünnipäev. Pärast käesurumisi ja õnnitlusi toodi internaadist pangedega kuuma teed, kastitäs klaase ja suur virn koduküpsetatud saiu. Saiad olid justkui Joosep Tootsi poolt tellitud, lausa kirjud rosinatest. Tee oli ka „Lati Pats“. Saia-

käärud lõigati igapähele nii suured, et lõunaleivad viisime koju tagasi.

Mõningat põnevust pakkusid iga aastased kooli „katsumised“: maavalitsuse koolide revidendi Meosi poolt, kes toodi kohale hobustranspordiga. Ta kuulas meie tunde, küsis ka mõnda õpilast, vaatas vihikuid, tegi omale märkmeid ja sõitis järgmisse kooli edasi. Meie kooliga jäi ta ilmselt rahule. Nii vähemalt õpetajad meile ütlesid.

1937. a. sügisel tuli minna Roela 6-kl. kooli (Tammikul oli ainult 5 klassi) 6. klassi. Roela kool asus kodukohast 8 km kaugusel. Enamus ajast käisin jalgsi kodus. Mõned nädalad kesktalvel olin ka internaadis. Kooli direktor oli Jaan Kask. Lõpetasin kooli 28. mail 1938. a. Lõputunnistusel olid „väga hääd“ ja „hääd“. Kingituseks sain Viru Maavalitsuse poolt Kreutzwaldi „Kalevipoja“.

Tagantjärele mõeldes oli kooliaeg ikka tore aeg. Ei olnud meil suitsu ega viinamehi. Vargusigi ei mäleta. Vaba aega, kui seda oli, sisustati lugemise, malemängu, spordi või mõne muu meelepärase tegevusega. Minuga üheaegselt õppisid koolis üleriigiliselt tuntud inimesed Imbi Valgemäe ja lõpuklassis Lembit Mägedi.

Edasiõppimisest, juba majanduslikel põhjustel, ei tasunud mõeldagi. Ega ma tegelikult ei tahtnudki, sest ilma töökohata poolharitlasi oli tol ajal küllaga. Otsustasin, et õpin mõne tasuva elukutse. Paljud meistrimehed elasid tollel ajal küllalt jõukalt.

Erich Vanari tagumises reas vasakult neljas 1938. a.

Pea minema ajas tagasi koduste sündmuste juurde. 1937. a. talvel algas meil jälle väga raske aeg. Vend Heinrichil tuli minna kaitseväge aega teenima. Kuna vanaema Kai oli vahepeal läinud manalateele, siis jäime emaga kahekesi. Naabrite abi ja suurte pingutustega tulime kohatöödega kuidagi toime. Leib oli laual ja tuba soe. Elasime edasi. Hilissügisel tuli vend kaitseväest koju. Suure kokkuhoiuga õnnestus meil osta ühehobuse niidumasin. Järgmisel aastal laskime ka viljad naaberküla mehel masinaga peksta. Tolleaegne rahvas ja minust natuke vanem Eesti Vabariik hakkasid tasapisi kosuma. Õhus oli aga juba tunda midagi rahutustegevust. Oli tunda sõja laienemise eelaimdust. Maikuul 1940 läksin õppima sepatööd Tammiku küla sepikotta. Nii lõppes mu lapsepõlv ja noormeheaeg.

Leeriõpilaste õnnistamine 24. mail 1942. a.
Erich Vanari II reas paremalt kolmas.

Olen palju tänu võlgu manalasse varisenud õpetajatele. Olen tänulik, et nad minuga vaeva nägid ja mind välja kannatasid. Eriti tänan vana Anti, kes

mõnikord nõudis minult rohkem, kui teistelt õpilastelt. Tänan ka oma vanemaid, kes õpetasid mind tööd austama.

Veel mõned read toleaeegsest koolist. Meie õpetajad olid kõik eeskujulikud inimesed – rahvakasvatajad. Nad kohtlesid kõiki õpilasi kui võrdseid, vaatamata nende vanemate varalisele seisule või rahvusele. Viinaarmastajad, lodevate elukommete ja halbade harjumustega inimesed lihtsalt ei võinud olla laste kasvatajad ja õpetajad. Kool oli küla kultuurikeskus. Laste jõulupidudest ja muudest kooli üritustest võtsid alati osa ka täiskasvanud, vaatamata sellele, kas nendel oli kooliealisi lapsi.

Tihtipeale kiriku- või riiklikel pühadel viidi selles kultuurikeskuses läbi päevakohaseid üritusi. Tavaliselt oli esineja just mõni vanem ja aktiivsem haridustöötaja. Mõnikord sõitis kohale ka kirikhärra isiklikult, et pakkuda hingetoitu vanainimestele. (1.1.)

Kirja pannud novembrikuul 2002

Erich Vanari

Pühendatud tütrepoeg Hendrikule.

2. EMA MÄLESTUSI LAPSEPÕLVEST

Loomulikult oli meil tore ja kokkuhoidev perekond. Isa töötas KIT-i puidutsehhi nr. 9 juhatajana, ema oli sealsamas lihttööline. Hea oli muidugi see, et tsehh asus siinsamas, Rasiveres. Nii ei olnud neil hirmvarast tööleminekut ja ka lõunatamas käisid nad kodus. Kuna vanemad on kogu aeg pidanud mesilasi (ja peavad siiani), on minu lapsepõlv seotud nende kasulike putukatega. Juba enne kooliminekut oli minu suviseks tööks neid „valvata“, s.t jälgida pereheitmist. Ja kui siis mesilaspere välja lendas, võtsin ma jalad selga ja lippasin ema-isa töölt kutsuma, et nad sülemi kasti korjaksid. Alguses tegi mulle hirmsasti nalja, et isa korjas mesilasi kasti kõige tavalisema supikulbiga. Ja nood ei solvunud absoluutselt sellise kohtlemise peale! Kuna ma alati ninapidi ema-isa juures olin, anti mulle mõnikord suitsulõõts hoida, noh, see oli mulle suur au. Aga tänu oma suvisele tööle kinkis isa mulle kooliminekuks ehtsa käekella ja minu uhkusel polnud piire. See suvine töö jäi mulle senikauaks, kuni elu mind mujale kutsus. Hiljem lisandus peenarde rohimine, tulid „köögitoimkonnad“ ja kodu korrashoid. Mis aga üldsegi ei meeldinud, oli see, et anti käsk kartulipõllus maltsad välja kitkuda. Viilimine ei tulnud kõne allagi, sest isa käsk oli seaduseks, seaduseks nii mulle kui minust 6,5 aastat vanemale vennale. Minu mäletamise-aja algusest tegi vend Mihkel juba suurte poiste töid ja aitas puidutsehhis ema, pean silmas, koolist vabal ajal. Ning tema esimene suurem ost, jalgratas (vist Ereliuukas) oli tema enese välja teenitud. Igakuiselt saime ka tillukest taskuraha. Jalatsid ja rõivad ostsid loomulikult vanemad ja silmas peeti eelkõige praktilisust ja vastavust aastaajale. Mõnikord ajas küll hinge täis, et osteti mingi muu ese, mis mulle enesele nii väga ei meeldinud, aga kui päris aus olla, lähtun oma laste riietamisel enam-vähem samadest põhimõtetest. Vahe tollase ja nüüdse aja vahel on muidugi väga suur: siis olid riietus ja jalanõud praegusega võrreldes väga odavad. Oma lapsepõlvest mäletan, et kui minul või Mihklil mõni asi väikeseks jäi, võeti see peres vastu rõõmsa üllatusega, et küll need lapsed ikka kasvavad ruttu! Ja nädalavahetusel läks sõiduks kuskile suuremasse kaubanduskeskusesse. Mina piidlen oma laste kasvamist mõnikord teatud ärevusega. Ehkki praegu on poed täis seda, mis Nõukogude ajal tekitas palju paksu verd ja järjekordi – importi. Mõni tuttavast või sugulasest poemüüja oli tollel ajal tõeliseks taeva õnnistuseks, sest lettide all liikus tõepoolest põneva-maid asju. Ja kahtlemata olid riided ja toit odavamad.

Sünnipäevi võeti meie peres küllalt tõsiselt, pidamist alati ei olnud, kindlasti oli aga kingitus – midagi sellist, mida ammu igatsetud. Jõulude ajal toodi meie peres kuusk küll tupp, kuid jõule ei peetud. Jõuluvana asemel käis aga näärivana. Võib-olla seepärast olengi oma lastele teinud väga tähtsaks pühaks just jõulud. Küll oli omal ajal tähtsaks pühaks kevadine munade värvimise aeg. Siis tõid jänkud kingitusi ja peitsid need aeda ära. Küll oli neid põnev otsida! Millegipärast on eriti meelde jäänud üks üleskeeratav eesel. Aga ema jutu järgi olin sel ajal küll väga pisike olnud, et seda mäletada.

Vanemate inimeste juttude järgi oli mu vennas väga enesele väikest õde soovinud. Kui aeg oli niikaugel, et kogu pere salapäraselt titat ootas, oli ta emalt pärima läinud, kuidas selle pisikese tüdrukuga siis tegelikult asi on? Ema arvamuse peale, et võib hoopis väikene vend tulla, soovitas poiss ülitõsiselt, et andku ema vennast tita kellelegi teisele tädile ja oodaku veel aasta, ehk siis sünnib õde. Et asi kindel oleks, andis ema mu vennale metallrubla ja käskis selle kurele viia. Poiss oli mitu päeva murest murtud, kuidas rubla kurele anda, nood lendavad ju nii kõrgel. Lõpuks leidis ta lahenduse: andis kalli rubla hoopistükki isa kätte, et andku tema, tema peaks ju oskama... Ju siis isal tehing kurega õnnestus, sest sündiski väike õde, s.o mina.

Läbisaamine Mihklist vennaga oli kokkuvõttes hea ja on seda siamaani. Muidugi tuli ette ka tulusid ja seda eelkõige sellepärast, et vennast 6,5 aastat nooremana ei mahtunud ma tema suure poisi mängudesse. Eks ma võisin temale tüütu küll olla. Need plekkautod ja -kraanad mind niivõrd ei huvitanudki, hoopis põnevam oli salaja midagi sassi ajada ja siis plehku pista. Pesamunana olin karistuse eest kaitstud: vennale oli vanemate poolt antud raudne käsk öde mitte kiusata. 5-aastaseks sünnipäevaks kinkisid vanemad mulle suure musta mängukaru,

Mall Vanari klaverit mängimas 1970-ndate II poolel.

sellega madistades ununesid venna mänguasjad. Loomulikult oli meil ka palju ühiseid mängu: mängisime matsu, mädamuna (oli üks selline pallimäng) ja igasuguseid muid asju. Tihti lõime kampa teiste külalastega ja siis oli lõbu laialt. Mänguasju oli meil palju, üsna varakult hakkasin emalt-isalt nuiama selliseid asju, mis ise häält tegid – meeles on patareiga töötav pisike klaveri moodi pill „Pille“ ja üks pasun, millega sai välja puhuda erineva kõrgusega helisid. Huvi muusika vastu arenes nii, et II klassi õpilasena hakkasin õppima klaverimängu, noodikirja ja muusika-teooriat ringis, mida juhendas Roela sovhoosi a/ü klubis Helle Maalman. Sellele omakorda järgnesid õpingud Rakvere Lastemuusikakoolis akordioni erialal, mille lõpetasin 1982. a. Põhialalale lisandus ka üldklaver ning peale selle mängisin keskkoolipäevil Rakvere KIT-i puhkpilliorkestris II klarnetit. See tähendas teist häält. Eriti hästi on meelde jäänud uhke tunne marsside mingil tähtpäeval, näiteks mai- või oktoobripühadel rongkäigu eesotsas mingi sündmusele vastava marsi saatel. Lipud ja loosungid olid loomulikult ka, aga neid ei kandnud, meil olid meie pillid. Nii et muusikal on olnud mu elus väga oluline osa.

Vanemad soodustasid igati mu muusika õpinguid: mulle, II klassi lapsele, toodi koju tol ajal hirmkallis pianiino Rönisch ja hiljem ka akordion Weltmeister.

Vennalgi oli omamoodi huvi muusika vastu, see aga piirdus suure lintmakiga, millega ta siis mässas. Kõrvaklapid ehitas ta enesele ise, see on mul meeles. Mõnikord lindistas ta minugi klimberdamist.

Väga eriline osa minu elus on olnud raamatutel. Isa lugese igal vabal momendil ja minagi oskasin lugeda juba enne kooliminekut. Esimest raamatut ma küll ei mäleta, aga meeles on veerimised venna aabitsast. Pikad suvised mesilas valvamised soodustasid huvi kirjanduse vastu, sest niisama oli igav passida. Ja lugemine sobis sellele tööle kõrvale hästi, sest pereheitmisega kaasneb niivõrd tugev sumisemine, et see „äratas“ mind kõige põnevamastki loost. Nii ei olnud probleeme suvise kohustusliku kirjandusega, mis anti koolist ja isa oli see, kes mulle pidevalt uusi raamatuid tõi. Nii „neelasime“ neid vennaga võidu, kui vaid aega oli. Ka kooli premeeris õpilasi igasuguste edusammude puhul raamatutega. Ei ole vist vaja lisada, et lugemispisik vaevab meid kõiki siiani, nüüd on lisandunud veel minu lapsedki.

Maast-madalast on meelde jäänud salapärased jutud kellestki onu Juhani, kes olnud kirjanik ja elanud ning surnud Ameerikas Torontos. Hiljem selgus, et tegu oli Johannes Lindströmiga, tuntud Eesti pagulaskirjanikuga, kelle sulest ilmus „Tšehhi põrgu“. Tema tegelik nimi oli

Johannes Vanari ja ta oli üks mu isa vendadest. Temast räägiti suure saladuskatte all ja minu pärimistele vastati lühidalt, et temast ei tohi lastele midagi rääkida, aeg oli selline. Ja alles pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist sai onu Juhan tulla tagasi oma kodumaale. Mitte küll enam ise, aga tema raamatu andis Eestis välja päris hiljuti mu vend Mihkel.

Võib-olla on selles oma osa ka mingil pärilikul teguril, aga kirjutamise ja lugemisega oleme me kõik SINA-sõbrad. Isegi mu 79-aastane isa võtab tihtipeale pliiaatsi kätte, et midagi kirja panna.

Samamoodi on minu vanematelt kandunud minu lasteni huvi malemängu vastu. Isal oli juhtiva töötajana töö juures palju pingeid ja ta lõõgastus ikka malelaua taga, kas siis Mihkliga või mõne külalisega. Selleski liinis oli meil võimas sugulane – kunagine Euroopa meister Aleksei Litvin. Aga ma mõtlen, et siin pole mõtet otsida põhjust geenidest, pigem ikka pere-traditsioonidest.

Varaline seisukord oli meie perel kindlasti üle keskmise. Oma maja suure aiaga, elutoas suur raadio Riga-10, mille spiraalse antennitraadi küljes lae all tavatses isa filme kuivatada. Televisoor oli samuti olemas juba enne minu sündimist, selle marki ei mäleta. Transpordivahendiks seisis kuuris mootorratas K-750, millele peagi järgnes Žiguli – VAZ 2101. Külmkapi ilmumist ma mäletan, see oli Snaige ja seetõttu huvitav, et see oli täispuidust ümbrisega tavalise kapi moodi, millest üks pool oligi tavaline sahtlitega köögikapp. Majapidamises oli vändaga grammofon, samuti on meeles esimeste „kaasaegsemate“ vinüülplaatide ilmumine, millele järgnes peagi ka elektriline plaadimängija. Pesumasinaks oli Riga 55. Isal seisis kapis igasugused põnevad aparaadid, vannikesed, näpitsad ja punase valgusega lamp. Salaja käisin neid asju ikka uurimas, mis sellest, et see raudselt keelatud oli. Isa tegeles nimelt fotograafiaga. Algul oli tal fotoaparaat „Moskva“ 6x9, hiljem tuli „Kiev“. Ei puudunud ka suurendusaparaat. Vajaduse korral tehti pimik köögist – tekid akna ette, instrumendid lauale ja nii toimetasid isa ja vend pikki tunde oma salapäraseid toimetamisi. Ja fotode ilmutamist oli palju, ikka kutsuti isa siia ja sinna fotograafiks. Tagantjärele fotoalbumeid vaadates on seal suur osa looduspiltidel. Me sõitsime väga palju ringi mööda soid ja rabasid ja metsi. Eriti eredalt on meeles kevadised sõidud Rasivere soosse, seal võis pika passimise peale näha põtru, kitsi, karusidki, kui nood noore rohuga maiustama tulid. Seene- ja marjaretkedel oli isal alati fotoaparaat kaasas ja ikka jäi midagi huvitavat objektiivile ette. Aga oli veel üks jaht, mida pidasime – otsisime põdrasarvi. Isa leidis neid vana jahimehena palju, minu suurim leid oli Kummimäelt leitud 7-haruline mürakas, mis kaalus 7 kg. Huvitava kokkusattumusena olin sel ajal 7-aastane. Minu teised leiud olid väiksemad, 1-2-harulised. Aga mulle pildistamine ei istunud. Eelistasin niisama metsas kolada. Suuremana, oma hundikoeraga, tegin päris pikki retki. Sealt saigi vist alguse mu huvi looduse vastu.

Mall Vanari 7-aastasena.

Eraldi tahan kirjutada meie koduaiast, mida ema ja isa rajasid pikki aastaid. Olid lillepeenrad, millel lilled valitud nii, et õitsemine toimus kevadest sügiseni, olid kiviktaimlad huvitavate kividega. Kui isa kusagil mõnd huvitavat kivi märkas, ei jätnud ta enne, kui see leidis paiga meie koduaias. Üks mürakas oli nii suur, et mööda seda sai lõpmatuseeni

ronida. Palju oli igasuguseid ilupõõsaid, minu mälestustes (võisin olla 3-4 aastane) valati aeda basseini, kus oli tore sulistada. Basseini lasti 7 kokre.

Ema omakorda muretses sugulastelt-tuttavatelt erinevaid lilli ja oli absoluutne tõenäosus, et kui me kellegi juurest võõrsilt koju sõitsime, oli auto pagasiruumis mõni kott, ämber või korv mullaste juurikatega.

Krundi teisele poole jäid peenramaa, õunapuuaed ja mesila. Ka need oli kujundatud hea maitse ja ilumeelega. Väiksenä ei osanudki seda ilu tähele panna, mõnikord ajas lõpmatu rohimine tõsiselt kopsu üle maksa. Alles vanemaks saades hakkasin tajuma vanemate maitset ja ilumeelt. Hea oli tulla ilusasse koju.

Mall Vanari läheb kooli 1972. a.

tunde oli pikapäevavarühm ja tavaliselt sain järgmiseks päevaks ette valmistatud juba koolis. Pikapäevavarühma õpetaja kontrollis tavaliselt tehtu üle, nii et kodus oli vaja ainult järgmise päeva õpikud kotti panna. Erinevalt praegusest koolikorrast, käisime meie koolis ka laupäeviti, siis oli lühendatud päev ja buss tõi meid varem koju. Siis ei olnud muidugi välismaised Volvod ega Scaniad vaid kodumaised PAZ ja LAZ bussid, kodumaaks aga kõik 15 liiduvabariiki.

Koolis läks mul algusest peale väga hästi, kõikidest Roela koolis õpitud aastatest on alles kiituskirjad, nähtavasti seepärast olin teiste laste poolt määratud „pugejate“ kilda ja küllaltki tõrjutud. Tunnid ja õppeained olid laias laastus samad, mis nüüdki, praegu küll pole enam sõjalist algõpetust ega aineid, mis puudutasid tollase suure „kodumaa“ ajalugu, edusamme ja suuri juhte. Kett oli kaunis pingul ka selles suhtes, et nii oktoobripühadel kui maipühadel toimuvad paraadid kui ka demonstratsioonid olid suured ja pühad toimingud ning osavõtt nendest kohustuslik. Mitte just algkooliõpilasena, aga hiljem küll. Loomulikult osalesin ka kõikides noorteorganisatsioonides – olin oktoobrilaps, siis pioneer ja lõpuks kommunistlik noor, sest seda nõudis meilt meie kodumaa ja üleüldse kuulus see hea tooni juurde. Nii julge jänes olin küll, et hiljem kommunistlike noorte ridadest välja astusin, aga siis oli suurel mammutriigil liialt

Kooliteed alustasin 1972. a. sügisel Roela 8-klassilises koolis. Koolimaja oli kaks, ühes õppisid algklassid I-IV klassini, teises majas vanemad õpilased. Eraldi oli võimla ja vanemate laste koolimaja juurde kuuluv keeltemaja, kus toimusid keeletunnid ja mis minu mäletamise järgi oli nii pisike, et selles olid vaid kaks klassi ja pioneerituba. Nii et majadevahelist jooksmist oli üksjagu.

Et minu kodu oli Rasiveres ja külast Roela alevisse, kus asus kool, oli 7 km, sõitsin kooli bussiga. Hommikul viis buss meid kell 8.00 kooli, õhtul tõi 17.00 tagasi. Pärast

Esimese klassi lõpp 1973. a.

tegemist oma nõrkadel savijalgadel püsimisega, et selline üksikisiku väikene protestiavaldus jäi märkamata.

Aga jätkan kooliteemat. Kui minu isa maalis oma esimesi tähti sulega, oli minul täitesulepea, minu lastel omakorda tintenpenid. Arvuti asemel õppisin mina arveldamist arvelaua ja lükatiga. Keeltest oli minul põhirõhk eesti ja vene keelele, võõrkeeltele ei pandud nii suurt rõhku kui vene keelele. See ei tekitanud aga ei mulle ega mu vennale erilist raskust tänu meie emapoolsele vanaemale.

Mall Vanari 7. klassi õpilastega (paremalt esimene) 1978. a.

klassis 8 õpilast, linnakoolis aga 25. Ainetest meeldisid kõige enam eesti kirjandus ja bioloogia. Osalesin kirjandite võistlustel ja eesti keele olümpiaadil, neid ma ära ei võitnud, sain küll auhinnalised kohad, I koha saavutasin aga rajooni bioloogiaolümpiaadil, nii et VII klassi lõpus käisin ära ka vabariiklikul bioloogiaolümpiaadil, mis tol aastal toimus Valgjärvel. See oli nädalane telklaager, juhendajatega õppisime vabas looduses tundma linde, taimi, putukaid ja siis vastasime, mis jäi meelde. Küsimusi oli ka looduskaitsest, üldbioloogiast ja inimese anatoomiast-füsioloogiast. Paraku sel üritusel mind eriline edu ei saanud. Aga pisik jäi hinge ja kui astusin Rakvere I Keskkooli 9. klassi, võeti mind vastu ka Õpilaste Teaduslikku Ühingusse. Töö, mille põhjal seda tehti, käsitles samblikke ja nende seotust keskkonna saastatusega. Nii et õpingute kõrval oli tegemist üksjagu. Sellesse keskkooliperioodi jäid ka orkestriaastad ja muusikakooli lõpetamine. Keskkooli lõpetasin hinnetega „neli“ ja „viis“ 1983. aastal.

Minu isa ja Hendriku vanaisa Erich Vanari on sündinud sellesamas majas, kus meie väikene perekond praegugi elab. Hiljem ehitas ta ise oma pere jaoks maja siia lähedale, kus möödus minu lapsepõlv.

Minu ema Jekaterina on pärit Leningradi lähedalt. Noore plikana sattus ta Roela mõisa tööle, parun Wrangell otsis enesele nimelt töölisi ka väljastpoolt Eestit. Ema elas mitu aastat Roela Uusmõisas ühes II korruse toas. Sõjas põles tema kodu Venemaal maha, nii et tagasi ei olnud kusagile minna. Rasivere külas elanud legendaarne õpetajanna Alma Allika võttis siis mu ema enese juurde, seal veetis ema noore tüdrukuna ülejäänud sõja-aastad. Pärast sõda mu vanemad

Igasugustest aineolümpiaadidest hakkasin hea õpilasena osa võtma kaunis varakult, tollest ajast erilisi võite ei ole meeles, küll aga astusin VII klassis õppides Rakvere Lastemuusikakooli akordioni erialale. Nii et mõnikord venisid päevad väga pikaks: pärast õppetööd Roelas sõitsin bussiga 26 km Rakvere linna, olin oma tunnid muusikakoolis ära ja bussiga Roelasse tagasi. Isa käis mul autoga bussi vastas, nii et jõudsin koju õhtul pärast kaheksat. See oligi põhjuseks, miks 8. klassi läksin juba Rakvere I Keskkooli inglise keele eriklassi. See oli päris raske, sest Roelas oli meid

abiellusid ja Rasivere küla hingekirja lisandus Jekaterina Vanari. Meie nende lapsed, oleme Mall ja Mihkel ja omakorda minu lapsed on Helena ja Hendrik.

Ehkki meil oli pisut nagu rahvusvaheline perekond, oli kodune keel raudselt eesti keel. Vene keeles suhtlesime emapoolse vanaemaga, kes oma elu lõpuaastad meie juures veetis ning eesti keelt selgeks ei saanudki. Ju ma ikka sõnu segamini ajasin, sest mäletan, et isa sageli parandas ja korrigeeris mu kõnet. Muigamapanevad mälestused on seotud mu vanaemade omavahelise suhtlemisega: nii nagu emapoolne vanaema ei osanud eesti keelt, nii oli isapoolne vanaema täielik võhik kõiges, mis puudutas vene keelt. Ja kui nad kokku said, olin mina muidugi kohe juures tänulikuks publikuks, sest nende vestlused olid pikad ja põhjalikud. Tihtipeale võeti abiks žestid ja miimika, kui mitte öelda käed-jalad (loomulikult mitte kaklemise mõttes) ja seda oli ääretult huvitav jälgida. Ehkki nende jutt ei pruukinud alati kokku langeda. Sõna otseses mõttes oligi nii, et kui üks rääkis aiast, siis teine aiaaugust. Sellepärast ma keeldusingi kategooriliselt olema neile tõlgiks, ehkki mõlemal vanaemal on olnud mu elus väga tähtis roll, hoidjad-kasvatajad, nagu nad mulle olid, meenutan ma neid suure soojusega ja tänutundega.

Ehkki olin alles 3-kuune, kui jäin hoidjate hoole alla, sest ema hakkas uuesti tööl käima, ja hoolitses mu eest muukeelne vanaemagi, olid mu esimesed sõnad raudselt eestikeelsed. Kui ema tööstusest mind vahepeal koju söötma lippas, olin ühel päeval teatanud: „Tiss tuli!“

Aga keeled sain mõlemad suhu, nii mu vendki ja kahjuks pole see mulle elus tulnud. Mu ema, nüüd ligi 78-aastane vanadaam, on eesti keele nii hästi omandanud, et kes ei teaks, see küll aru ei saaks, et tema sünni poolest eestimaalane ei ole.

Hiljem, kooliajal, andis keeletaju ja -tunnetust juurde üha suurenev lugemus.

1943. aasta sügisel septembrikuus sakslased taganesid. Külad põletati maatas, inimesed, kes tapeti, kes topiti rongidesse ja saadeti teadmata suunas. Siis oli kord ka mu ema koduküla Pustoška käes. Küla piirati ümber, aga emal õnnestus metsa põgeneda. Mõnda aega redutas ema oma onu juures, siis veel kellegi juures, kuni jõudis Kingissepa linna. Seal sattus ta parun Wrangelli töövärbajate juurde. Kuna niikuinii polnud kuhugi minna, astus ema komisjoni ette, kus oli 5 sakslast ja ta tunnistati kõlbulikuks. Valiti just noori ja puidutööoskajaid (tislid jmt.). Nii sattusid 116 noort Roelasse, minu ema nende hulgas. Inimesed paigutati Uusmõisa elama. Mingit mööblit seal polnud, elati pead-jalad koos. Mitmekesi nad toas olid, ema enam ei mäleta. Aga töö oli metsatöö – puude mahasaagimine, laasimine, mõõtmise. Palgid läksid saeveskisse. Mingit hirmuvalitsust küll polnud, aga tööd nõuti. Muidugi oli raske ja palk polnud ka teab kui suur, aga elada sai. Erilise muigega meenutab ema seda, et kui mõisa-saksad jahile läksid (pühapäeviti jänesejahile), võeti kaasa vabatahtlikud inimesed, kes ahelikus liikusid näidatud suunas ja tegid müra: plaksutasid käsi, huilgasid, haukusid... Mõisnikud said nii oma jäneseid kätte. Enne metsaminekut anti emale aga tükk leiba võiga ja hiljem 10 marka. Nii tulebki välja, et mu ema käis Wrangelliga koos jahil. Kena mees oli, meenutab ema, ja ilus noor naine oli tal.

Aga need, kes tegid taganemisel ema kodukohas hirmutegusid, ei olnud sakslased, vaid valgevenelased ja itaallased. Nii sattuski minu ema Eestisse ja nimelt Roelasse. Hiljem sõitsid töölised kuhugi edasi, ema leidis enesele aga tööd ja leiba Rasiveres A. Allika juures.

Mul oli hea lapseõlv, meie toidulaud oli rikkalik, korralikud riided seljas ja ees terendamas väga paljud võimalused. Ka ei pidanud ma lapsena tegema rasket tööd. Vanemad toetasid meid igati hariduse saamisel. Siiski oli sellel ajal mingi seletamatu raskus ja ohutunne. Ma teadsin, et mu vanemad olid sõjas, aga ma ei teadnud, et mu isa teenis Saksa vägedes. See oli võrdne riigireetmisega ja sellest pidi vaikima. Üks mu onudest tegi läbi vaevatee Siberis ja

tuli sealt tagasi. Teine onu läks ja jäigi Torontosse, olles seal võõra nime all, et päästa teisi Vanareid niinimetatud õiglasest kohtust nõukogude mõiste järgi. Tema istutatud tamm on meie kodu juures, onu Juhan oli selle istutanud ja keelanud kodust minnes teistel vendadel seda maha raiuda, et tema tuleb vanast peast selle tamme alla veel istuma. Aga ta ei tulnud tagasi, vaid tegi Torontos enesetapu. Tema ei jõudnud ära oodata Eesti taasiseseisvumist. Alles nüüd mõistan, miks mu isa ei astunud NLKP-sse. Tal on olnud kogu elu oma tõde ja õigus nagu Vargamäe Andresel ja ta on püüdnud neist kinni pidada niivõrd, kuivõrd lubasid seda keerulised poliitilised tuuled. Sest piltlikult öeldes oli mänguasju palju, aga mängu-reeglid raudselt ette kirjutatud ja inimesed olid kohustatud neist kinni pidama. Ja need ettekirjutused ei tulnud inimeste hingelistest tõekspidamistest, vaid Moskvast. Mina pole oma elus näinud olukorda, kus inimene samastatakse loomaga ja kus ta ise loomastub. Minu vanemad on seda näinud. Võib-olla olid nad seepärast pisut liiga tõsised, kui olin laps. Ka ei saanud ma võib-olla nendega nii palju koos olla, kui oleksin tahtnud, sest neil olid tööl mõnikord väga pikad päevad. Seepärast püüan oma lastega võimalikult palju koos olla ja teha võimalikult palju selgitustööd, et hoida neid tänapäeva koletistest: AIDS-ist ja narkomaaniast. Mis aga puutub elutarkusse ja töötegemisse, pole minu jaoks paremat eeskuju oma vanematest.

Kõige tähtsam on, et põlvest põlve antakse küll edasi tavad ja oskused, aga koos inimesega areneb edasi teadus, tehnika, kõik eluvaldkonnad. Et olla ise osaline uue ja parema elu loomisel, on vaja ettevalmistust tugevas kodus. Minul see oli. (1.2.)

3. MINU LAPSEPÕLV

Väiksena oli mu perekond ema ja kasuisa. Kui olin 5-aastane, sündis õde Helena. Mäletan, et kunagi tuli ema minu käest küsima, kas tahan endale väikest õde või venda, mina hüüdsin, et tahan mõlemaid! Kui õde sündis, olin ma üllatunud, et üks laps võib üldse nii tilluke olla. Kui kasuisa hakkas Moskvas tööl käima, läksid nende suhted emaga sassi. Minul ka ei olnud kasuisaga hea olla. Ja kui kasuisa uuesti abielluda tahtis, siis nad emaga lahutasid. Seejärel tulime ema ja titaga Vinnist Rasiveresse, ema vanaisa ehitatud majja. Elame siin juba 7 aastat kolmekesi ja ma leian, et meil on tugev perekond. Selles suhtes on siin väga tore, et siin on palju vanu asju ja ma olen väga palju teada saanud oma juurtest. Vanaisa oskab seletada, mille jaoks kasutati üht või teist tööriista, mis on siia jäänud vanadest aegadest. Toas on palju vanaaegseid mööbliesemeid. Huvitav on elada ajalooühinguliste asjade seas. Minu vana-vanaisa ehitas selle maja eelmise sajandi alguses, siin möödus mu vanaisa poisikesepõlv.

Omavaheline läbisaamine on meil perekonnas hea. Õega tuleb küll mõnikord nägelemist ette, aga seda ikka juhtub. Ema käest saame riielda, kui laisad oleme. Vanaisa ja vanaemaga on ka läbisaamine hea. Et nad on väga vanad, käime neil ikka abis.

Väiksena olid mul kohustused ka väiksed, pidin korras hoidma oma toa ja voodi ning õppima. Praegu pean vabal ajal tassima vett ja puid, sest meie maja ei ole mugavustega. Kogu aeg ma seda teha ei saa, sest vaba aega on siiski vähe. Suvisel ajal olen aeda värvinud ja põhiliseks minu kohustuseks on puude ladumine, seda olen teinud igal suvel. Vanaisa õpetas mind ka traktoriga sõitma ja oleme metsast onuga koos puid välja vedanud. Onu on mind pisut õpetanud ka autoga sõitma.

Meie perekonnas meeldib mulle see, et me otsustame kõik koos, aga oskame ka üksinda, sõltumatult ülejäänutest, võtta vastu otsuseid, mis sobivad ka teistele.

Veel meeldib mulle see, et siin kodus on meil võimalik loomi pidada. Meil on vahva kolmevärviline emane kiisu, tema elueesmärk tundub peale hiirte püüdmise olevat see, et kassisugu iial maa pealt ei kaoks. Igatahes on ta väga tubli poegija. Päris paljudes peredes on meilt saadud kassid.

Koerast peab samuti eraldi rääkima. Kutsikas toodi meile Tallinna koerte varjupaigast, ema tahtis bokserit ja nii oligi toodud koer triibuline, nagu tiigerbokser. Bokseri kere ja jalad talle jäidki, aga nägu on rohkem hundi oma. Sellegipoolest on ta tubli mängukaaslane ja majavalvur. Igasugused öised soovimatud külalised enam meie maja ümber kondama ei tule – mõnega neist on meie Donna pisut tegelenud omal moel, see on siis koera moodi. Aga intuitsioon on tal väga tugevalt välja arenenud, ta kohe nagu teaks, kellega me ei soovi suhelda, kes tuleb ära ajada ja vastupidi, kellele tuleb saba liputada. Ta on meil kuulnud koer – perekonnatuttav „Nelli Teatajast“ on temast oma lehte mitu lugu teinud. Donna on selle poolest vahva, et ta on mind lepitanud kogu koertesooaga. Pisikesest peast ma nimelt kartsin koeri ja nad kõik kippusid minu peale urisema.

Väiksena ei olnud mul Vinnis palju mänguasju, sest alguses ei olnud emal ja kasuisal piisavalt raha. Mul oli küll oma kapp automudelitega ja mõned raamatud. Kasuisalt sain millalgi suure kollase kalluriga auto ja onuga kahasse ostsid nad mulle rooliga kelgu, see oli tol ajal poiste seas kõva sõna. Ega kasuisa õelegi eriti palju mänguasju ei toonud, rohkem toitu ja mähkmeid. Vinnis mul eriti mängukaaslast ei olnudki. Kui tulin siia, maale, leidsin endale mõned sõbrad ja mängukaaslased naabrilaste seas. Nendega on head suhted siiani. Koos mängisime liivakastis, mängisime ukat, palli ja matsu. Mõnikord peitustki. Tubasteks

mängudeks olid lauamängud, doomino, telekamäng. Nüüd on juurde tulnud male ja arvuti-mängud. Arvutimängud on küll ajamahukad, aga nad arendavad kiirust, täpsust, reageerimis-võimet, mälu ja inglise keele oskust. Vanaisa ja ema lapsepõlves veel arvuteid ei olnud. Telekamänge ja mobiiltelefone ka mitte. Selles suhtes on teadus palju edasi arenenud, pean just silmas laste mänguvõimalusi ja võimalusi ennast edasi arendada.

Kodune keel on meil loomulikult eesti keel. Ema on väga palju lugenud ja loeb kogu aeg, kirjutab ka, nii et õigesti rääkimine on meie peres au sees. Mõnikord ajas hinge täis, kui ema mu rääkimist parandas, nüüd ma saan ise ka aru, et tegelik sisemine kultuur ja haridus algavad kodust.

Koolis kasutavad poisid ja tüdrukud üksteise iseloomustamiseks vägagi rumalaid sõnu, nii jäid mullegi need va sarvilised külge. Ema pani laua peale nn. „patukassa“, kuhu iga rumala sõna eest tuli maksta kindel arv sente. Nüüd sinna minu poolt enam sente ei kogune, emal endal mõnikord juhtub, kui minu ja õe peale tõsiselt tigidaks saab. Õnneks seda väga tihti ei juhtu. Hoopis rohkem on meie peres naeru, nalja ja üksteise aasimist. Teistel lastelgi meeldib sellepärast meil külas käia, et meil saab palju naerda. Ja minu meelest on see tore. Minu arvates peab inimene oskama enese üle naerda või vähemalt muiatagi.

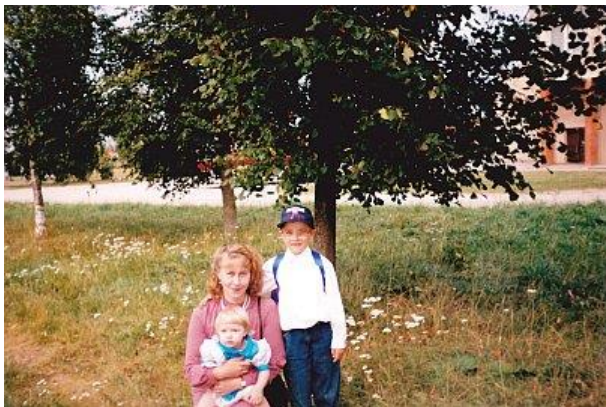
Igal perel on oma traditsioonid. Meie pere tähistab võib-olla kõige suurejoonelisemalt jõulu-pühi ja ülestõusmispühi. Ja kogu detsembrikuu käivad meil päkapikud. Ema naerab, et sel ajal on toad kõige rohkem puhtad ja koristatud, sest õele läheb väga korda, et nad õhtuti akende taga piilumas käivad. Siis on ta ülitubli ja muudkui koristab. Muul ajal aastast koristab põhiliselt ema. Muidugi jätab jõuluvana kuuse alla kingid. Sellel aastal oli jõuluvana eriti toimekas ja tõi mulle vanaisa-vanaema poolt magamiskoti, ema poolt Parkeri pastaka ja onu poolt koguni arvuti ja printeri. Sünnipäevadel on meil samuti väikene peresisene istumine peolaua taga, millelt kindlasti ei puudu tort. Ülestõusmispühadel värvime kogu perega mune. Pidupäevi tuleb koguni juurde – nüüd oleme hakanud tähistama ka sõbrapäeva väikeste meenetega. Väga palju asju on toonud mulle onu Mihkel. Tänu temale on mul jalgratas ja telk ja muid poisile hädavajalikke asju.

Kui me siia maale tulime, ostis ema televiisori ja elektripliidi, siis olid säästud läbi. Vanaisa ostis meile siia veel külmkapi. Ema on meil haige ja tööl ei käi. Nii me elamegi ema invaliidsuspensiooni ja lasterahade toel. Alimente ema ei saa, ei minu ega õe isalt. Nii kuluvad onu kingitused marjaks ära. Tänu onule ei pea ma ennast tundma alaväärsena, ta hoolitseb meie eest nagu isa. Toidulaud võiks muidugi rikkalikum olla, pean silmas just poest ostetud asju. Aga meil on oma peenramaa, kus kasvatame peedid, kapsad, kaalikad ise, ka on vanaema ja vanaisaga kahasse kartulipõld, mille eest hoolitseme ka kõik koos. Ema teeb suvel palju hoidiseid, nii on talvel, mida pirukate peale panna. Saia ja leiba küpsetab ema ka kodus ise. Meil pole ju külas poodigi, käib küll kaubabuss 2 korda nädalas, aga seal on kaup väga kallis ja mõnikord vana. Ja hea on tunda kodus küpseva leiva lõhna, see annab kodule palju juurde – nii hubasust kui kodutunnet.

Riideid ja jalanõusid on mulle siiani ostnud põhiliselt vanaisa, ema ka mõned asjad. Selles suhtes on hea, et koolivormi ei ole, et saab käia milles meeldib ja millistes riietes on mugav, aga päris vaesed lapsed on siiski hädas teiste narrimise pärast. Aga külmetanud ma sellepärast küll ei ole, et jope oleks õhukene või saapad viletsad.

Minu tervislik olukord on vahepeal hea ja mõnikord ka halb. Eelmisel aastal olin ma kaks nädalat haiglas, sest mul oli südamelihaste põletik. Rohtu pean võtma siiaamaani. See aga ei takista mul bussiga koolis käia. Kodust koolini on 7 km. Samamoodi käisid siit bussiga kooli

ka minu ema ja onu. Hommikul läheb buss kell 8.00, selleks ajaks peame olema bussijaamas. Ja tagasi toob buss õhtul kell 16.00. Õde on alles teises klassis, temal on vähem tunde kui minul ja tema on niikaua pikapäevarühmas, kuni õhtune buss läheb. Mina olen pikapäevarühmas kaunis harva, sest koolitunde on ikkagi palju. Koju tulnud, ma söön, puhkan pisut ja hakkam õppima. Juhtub sedagi, et õde ja ema hakkavad juba magama minema, aga mina ikka veel õpin.

Hendrik ema ja õega 1996. a.

Vanaema-vanaisa majas on mul oma tuba. Siin majas tükk aega ei olnud, aga siis tegi ema suvel riidekapiga ühe toa pooleks, nii et minu toa üks sein on kapp. Seal on minu voodi, kirjutuslaud, öökapp, arvuti ja kõik muu vajalik. Pisut kitsas muidugi on, aga ma tulen kenasti toime.

Kui ma I klassi läksin, elasime ema, õe ja kasuisaga veel Vinnis ja ma läksin Vinni-Pajusti Gümnaasiumi I a klassi. Klass oli väga suur, 30 õpilast, veel oli mitu paralleelklassi. Seal oli sellepärast raske, et lapsi oli väga palju ja kui midagi jäi arusaamatuks,

polnud õpetajal aega lapsega eraldi tegeleda. Õnneks õppisin seal koolis ainult ühe veerandi, siis kolisime siia ja ma läksin õppima Roela Põhikooli. Seal oli klassis õpilasi 20 ringis. Hea

oli see, et õpetajal oli igäühe jaoks meist aega ja ta kunagi ei keeldunud mingit asja üle seletamast, kui midagi jäi arusaamatuks. Nii ei olnud mul üleminek ühest koolist teise raske ja varsti hakkaski hästi minema. Lugema õppisin ma Vinni lasteaias, aga see oli päris raske, sest just siis avastati mul silmahaigus. Mulle pandi mingeid silmatilku, mis muutsid kõik häguseks ja raske oli tähti näha. Emal ka ei olnud minuga aega palju tegelda, sest õde oli alles nii pisike, et tal pidi kogu aeg mähkmeid vahetama.

Hendrik Roela Põhikoolis 1997. a.

Sellepärast, kui me Rasiveresse kolisime, käisingi alguses koolis vanaisa-vanaema majast. Seal oli mul rahulikum õppida. Vabadel päevadel ja koolivaheaegadel olin muidugi ema ja õe juures. Sellel polnud mingit vahet, sest majad on kõrvuti. Õde oli selle-eest pisikesest peast päris röövel, ta oli alles kahe aastane, kui mul esimest korda prillid ära lõhkus (kukkus prillidesse). Õnneks tuli talle kasvades mõistust rohkem pähe ja ta muutus rahulikumaks. Noh, nüüd käib tema ka minuga koos koolis ja on enam-vähem viieline. Nii et nüüd on tema titetemp naljakas meenutada.

Koolis ei ole mul raske õppida. Kõige raskem ongi võib-olla kaasõpilaste poolt psüühiline ja füüsiline vägivald. Hästi õppida ei ole populaarne. Prille kanda ei ole populaarne, see õnneks muutub, sest prillikandjaid tuleb kogu aeg juurde. Minul isiklikult ei ole prillide vastu midagi, mu onul oli lapsest peale sama häda ja tema kannab ka siiani prille, nii et see on nagu pere-

sisene häda. Raske on küll taluda kaasõpilaste narritamist ja mõnitamist. Pidevalt on igäihel teiste kohta midagi ütelda, olgu selle põhjuseks siis kasvõi mingi uus asi. Aga olen juba õppinud olema niipalju isiksus, et sellest mitte välja teha või vähemalt püüda mitte välja teha.

Õppeained koolis on järgmised: eesti keel, kirjandus, tekstiõpetus, geograafia, bioloogia, loodusõpetus, muusikaõpetus, sissejuhatus keemia- ja füüsikatundi, ajalugu, inimeseõpetus, majandus, tööõpetus, inglise keel, vene keel, matemaatika, arvutiõpetus, kunstiõpetus, kehaline kasvatus.

Tänu internetile on õppimine palju lihtsam. Arvutiõpetus algas meil juba 1.-2. klassis, enesele sain arvuti alles 7. klassis. Aga lihtne on teha näiteks referaate, saan materjali internetist, toon selle disketi peal koju, töötan selle ümber ja prindin välja. Olen aru saanud sellest, et just nüüd panen aluse oma teadmistele. Õpin selleks, et arendada oma silmaringi, et tulevikus oleks kergem edasi õppida. Õppida ma aga tahan, et mul oleks hilisemas elus võimalik enesele töökohta valida.

Olen käinud aineolümpiaadidel: IV klassis matemaatikas, V klassis saavutasin matemaatikas maakonnas II koha, V klassis esindasin oma kooli eesti keeles ja VII klassis taas matemaatikas, seal saavutasin V-IX koha. VI klassis tegin koduloo uurimistöo oma koduküla kohta. Ka võtsin osa rahvusvahelisest matemaatikavõistlusest Känguru, 2001. a. saavutasin Benjaminide vanuserühmas oma kooli parimana 503. koha, 2002. a. kadettide vanuserühmas samuti oma kooli parimana 1127. koha. Alates IV klassist olen igal kevadel käinud hea õppeedukuse eest vallavanema vastuvõtul.

Peale matemaatika meeldib mulle veel bioloogia ja kunstiõpetus ning sissejuhatus keemiasse ja füüsikasse. Head suhted on ka inglise keelega. Väga meeldib mulle tööõpetus. Oleme meisterdanud igasuguseid karpe, pannilabidaid, kühvleid ja muid vidinaid. Momendil kõige raskem on minu jaoks vast vene keel.

Väiksena mulle eriti ei meeldinud lugeda. Aga millalgi ma avastasin raamatute maailma. Muidugi on kahju, et kooliajal on mul lugemiseks vähe aega. Aga kirjanikest meeldivad R. Kipling ja M. Twain. Praegune vaieldamatu lemmiksari on I. K. Rowling'i „Harry Potter“. Kogu seni ilmunud sari on mul ka kodus olemas.

Peatun natuke ka nimedel.

Minu ema nimi on Mall, ema venna nimi Mihkel. Õde on Helena, vanaema (ema poolt) on Kati, vanaisa aga Erich. Isa ei ole ma kunagi näinud ega tahagi temast midagi teada just sellepärast, et ei tea temast midagi. Olen küll lapsest peale isa perekonnanime kandnud, aga uhke pole sellele nimele olnud. Nimelt võib mees oma nime ausse tõsta, aga ka ära määrada. Just sellega, et isa minust pole kunagi hoolinud, on minu jaoks mu isa nimi määratud. Aga eelmisel sügisel muutis mu ema oma nime tagasi selleks, mis tal oli enne abiellumist ja meie õega saime ka detsembris perekonnanimeks Vanari, mis on ka õige, sest elame Vanari talus, oleme õega 4. põlv siin elavaid Vanareid, meie onu ja vanaisa-vanaema kannavad ka sama nime. Eelmisel nädalal sain kätte oma esimese passi just selle nimega, mida terve elu olen õigeks pidanud ja see on Hendrik Vanari.

Nüüd jutustan oma koduaiast ja -õuest.

Vinnis elasime suures 5-kordses majas ja maja ees sõitsid pidevalt autod, maja taga oli küll park, aga seal kolas kogu aeg ringi alkoholilembeline asotsiaalne element, nii et seal ei tohtinud mängida. Mõnikord sai küll kiikumas käia, aga kaasavõetud asjad kippusid pahatihti

ära kaduma. Liivakasti ei tahtnud ka minna, sest õhtuti võis aknast jälgida, kuidas koerad seal jalga tõstsid ja kassid midagi hoolega peitsid.

Kui tulime oma majja, muutus olukord täiesti. Me saime päris oma aia, on oma maa ja mets. Siis oli meil väga ilus aed – maja ees lillepeenrad ja aias palju igasuguseid puid. Aga 16. juulil 2001. a. juhtus midagi, mis muutis aia ja ka maja näo. Algas see tavalise äikesekõmina ja ruttu üleskerkivate pilvedega. Me ladusime õega puid, kui ema meid tuppä hõikas. Saime toas olla vaid mõne minuti, kui tugev tuul ukсед lahti lükkas ja ema neid lukku panema ruttas. Jäime kööki õues toimuvat jälgima. Kui suur plekkvann lendas üle õue nagu õhupall, sain aru, et asi pole päris õige. Ja siis puhus tuul sõna otseses mõttes majast läbi, ehkki ukсед olid kinni, nii et ema paberid, mis olid köögilaua peal, lendasid laiali. Siis löid undama pesu-traadid, mis on maja ja majaesise ~1,5-meetrise tüveläbimõõduga saarepuu küljes. Tuul oli nii tugev ja kõigutas maja ees kasvavat saarepuud nii tugevalt, et traadid katkesid üksteise järel. Siis paistis aknast vaid üks tuule, vihma ja lendavate okste segu kuni vaikselt ja sujuvalt langes akna ette mingi suur ja tihe okste mass ja õde hakkas hirmust karjuma. Ja kogu aeg oli hirmus tuule undamine, sekka väljud ja äikesemürin. Kaua see kestis, ei oska tagantjärele ütelda. Kui äike kaugemale läks, otsustasime asja uurima minna. Magamistoa aknast paistis, et vanaema ja vanaisa lambakoppel oli külili ja heinakärpad kadunud. Eesuksest me välja ei pääsenudki, õnneks on meie majal veel üks väljapääs. Kui läksime välja, oli pilt harjumuspärasest väga erinev: õde hakkas nutma mitte langenud puude, vaid pesast väljakukkunud pääsukesepoegade pärast, neid ukerdas siin-seal maas okste ja lehtede vahel. Ema fikseeris kohe ära, et peenramaast oleks nagu teerull üle käinud, kõik pealsed olid pikali. Mina läksin vaatama, mis asi meile kõõgiukse ja -akna ette kukkus ja leidsin, et maja kõrval kasvanud 100-aastane elupuu või ebaküpress, nagu teda ka nimetatakse, on risti maja ees, ladvaga veranda katusel. Aias olid veel maha langenud kolm õunapuud, saare võrast oli maas pea pool, üks eriti suur oks oli kukkunud naaberaeda vanaisa mesila peale. Tamm oli täis murdunud oksid, nii et selle all oli ohtlik käia. Ja maja tagant olidki kogu täiega kadunud vanaisa 6 heinakärbast kõigi kärbisepuude ja kiledega. Ka oli külili maja tagant tulev kõrgepingeliin. Nii palju kui oli traatidega poste püsti, olid traadid heinu täis, eks need olidki vist vanaisa kadunud heinad. Muide, hiljem leidis vanaema heinapõllult pool reha, mis oli ka kogu saak suvisest heinateost. Keeristorm oli tulnud meie majade tagant läbi metsa, kus oli suur lai metsasiht, täis tuulemurdu. Ka olid meie teiste hoonete harjalauad maas, osa katusematerjalist ka. Õnneks jäi elumaja katus omale kohale, selle-eest vanaisa-vanaema majja sadas vihm lausa sisse, sest tuul viis osa katust ära.

See torm muutis tundmatuseni meie koduaeda. Kõik jäi harjumatult lagedaks. Onu ühe arstist sõbraga tulid meile muidugi saagidega appi, koristustöid oli loomulikult palju. Saarepuu jäi poole hõredamaks, Lindströmi tamme (selle tamme istutas meie aeda tuntud pagulaskirjanik Juhan Lindström) käis puhastamas päästeamet oma tehnikaga ja see jäi ka haledalt hõre. Aga tegelikult on nüüd huvitav planeerida, kuhu milliseid uusi puid istutada. Üks onu sõber lubas meile sellel kevadel tuua Amuuri toominga, see puu pidi väga kiiresti suureks kasvama. Nii et ootame põnevusega. Ja küllap paranevad meie saar ja tamm ka ära ja kasvavad tihedaks. Aga seda tormi ei unusta ma kunagi.

4. TÖÖ „KOLME PÕLVKONNA LAPSED“ ANALÜÜS JA VÕRDLUS

Mänginud on arvatavasti kõik lapsed aegade algusest peale. Mänguasjad on küll muutunud seoses tehnika arenguga. Vanaisa mängis kodus valmistatud laludega, emal olid juba poest ostetud asjad ja minul on kasutada palju elektroonikat. Aeg ja tehnoloogia sammub edasi ja seoses sellega arenevad ka laste mänguasjad. Kindlasti on praegusel ajal suurem rõhk pandud lapse kiiremale arengule. Aga mõned mängud on jäänud tänaseni: nagu pallimängud, peitus jms. Kunagi ei kao nähtavasti ka kaisukarud ja nukud.

Häbi tunnistada, aga praeguse aja lapsed teevad palju vähem tööd kui nende vanaisad-vanaemad lastena. Nad on siamaani nii töökad, et nende töötempot jälgides võib lausa kompleksi saada.

Koolitöös on meie pere kolm viimast põlve edukalt esinenud. Nagu läks õppimine hästi vanaisal ja vanaemal, nii läheb minulgi. Seoses teaduse arenguga on muidugi edasi arenenud koolis õpitav. Ka on oma osa olnud riigi poliitilisel olukorral. Ema tunniplaanis oli üksjagu õppeaineid, mis puudutasid NSVL-is toimunut ja toimuvat ning üldse poliitikat. Ka olid noorteorganisatsioonid hoopis teised: ema oli kõigepealt oktoobrilaps, siis pioneer ja seejärel kommunistlik noor. Minul on ema ja vanaisaga võrreldes hoopis uued õppetunnid, näiteks arvutiõpetus ja majandusõpe.

Tähtpäevadel on ikka tähtpäevalisele kingitusi tehtud. Kui vanaisale oli lapsepõlves üliuhkeks kingituseks näiteks saapad või mingi muu tarbeese, siis nüüd on tarbeesemed ja riietusesemed enesestmõistetavad; kingitusteks on mängud ja luksusesemed. Fotoaparaat ja pleier on ju tegelikult sellised asjad, ilma milleta on võimalik ära elada.

Eesti keel on meie suguvõsas alati au sees olnud. Võib-olla on seda keelt aja jooksul palju igasuguste vene- ja inglisekeelsete sõnadega risustatud. Ka ei ropendatud vanaisa ajal koolis nii nagu nüüd. Ema ajal aga juba küll. Siiski ei olnud tol ajal veel nii palju argooväljendeid nagu praegu.

Riietus ja jalanõud on loomulikult nii materjalilt kui disainilt muutunud kergemaks ja mugavamaks. Minu vanaema kodus kodus ise kangastelgedel linast ja villast riiet ja sellest õmmeldi rõivaid. Kindlasti ei olnud ka vanaisal nii palju riideid, kui minul praegu. Emal juba oli.

Meie, Vanarite varaline seisukord on põlvest põlve paranenud. Aastast aastasse lubatakse lastele kõiki rohkem, nii mänguasju, riideid kui paremat toitu. Näiteks selline igapäevane ja tavaline asi tänapäeval nagu televiisor – vanaisa lapsepõlves polnud sellist asja veel olemaski.

Söögiga seonduv on samamoodi pikkade sammudega edasi astunud. Meie peres on võib-olla leivaga seonduv ajalooratas pisut tagasi läinud, sest minu vanaisa sõi kodus küpsetatud leiba, ema poeleiba ja minu ema küpsetab jällegi kodus ise leiba. Aga see ei ole hädavajadus, sest poest saaks ka tuua, ainult et pood on kaugel. Juurvilju on ka meil kolme viimase põlvkonna ajal ise kasvatatud, samamoodi muid aiasaadusi.

Inimeste tervislik olukord on minu arvates põlvkondade muutudes halvemaks läinud. Arvatavasti see, et vanaisa lapsena nii palju tööd tegi, karastas teda kogu tulevaseks eluks. Ema oli lapse-eas tihti haige ja mina olen ka.

Kohustusi oli lastel vanal ajal rohkem ja õigusi vähem. Vanaisa pidi lapsest peast oma kohustused täitma ja vajalikud tööd ära tegema. Vanavanaisa suri kaunis varakult ja nii pidi vanaisa talus täismehe eest väljas olema. Nüüdseks on õigused kasvanud ja kohustused vähenenud. Mina ei kujutaks ette, et ma praegu 14-aasta vanuselt niidaksin suvi läbi rohtu ja lüpsaksin lehma. Aga vanaisa tegi seda. Tundub, et tol ajal sai lastel lapsepõlv väga varakult otsa.

Nimedega on meie suguvõsas selline huvitav lugu, et minu vanavanaisa oli Mihkel ja vanavananaema Maria-Elspet. Minu onu nimi on samuti Mihkel ja saatuse tahtel on tema naise nimi ka Maria. Kui mu onu veel Rasiveres elas ja suuremast peast isa autot kasutas, läks liiklusinspektoritel aeg-ajalt segamini, kes on Erich, Mihkli poeg (minu vanaisa) ja kes on Mihkel, Erichi poeg (minu onu). Vanaisa vendade nimed olid Artur, Heinrich, August ja Johannes. Ainus õde oli neil Selma. Minu ema ja onu on Mall ja Mihkel. Meie õega oleme Hendrik ja Helena. Nimed on nüüd võib-olla lihtsamateks ja eestipärastemaks läinud.

Lapse toast kirjutades vanaisal oma tuba ei olnud. Emal ka alguses ei olnud, hiljem sai ta endale venna toa. Minul on oma tuba nii kodus kui vanaisa-vanaema majas. Praeguse aja lapsed nõuavad rohkem ruumi ja privaatsust. Enam-vähem kõikidel mu tuttavatel on oma tuba.

Vanaisal ei olnud mingit päevakava. Kui mingi töö oli vaja teha, siis ta läks tööle. Kooli ajal on muidugi igal lapsel mingisugunegi režiim, ilma ei saa kuidagi. Vanaisa ajal olid transportdiks hobune, suusad ja omad jalad, onu käis ka esimesed aastad jalgsi ja suuskadega Tammiku Algkoolis, ema aga käis juba bussiga Roela 8-kl. koolis. Bussiga käin koolis minagi.

Perekonnasised sidemed on minu arvates tänapäeval nõrgemaks läinud. Mõtlen seda, et vanavanaisa ja vanavananaema elasid oma elu teineteise kõrval ära. Vanaisa ja vanaema on siiani koos. Meie peres aga isa ei ole. Ja selliseid peresid on väga palju. See tähendab, et perekonda ei peeta enam nii au sees, kui tegid seda eelmised põlvkonnad. See ei tähenda, et meie kolmekesi kokku ei hoia. Võib-olla on meie kokkuhoidmine veel sellevõrra tugevam, et meid on vähem. Aga minu kasuisal on juba kolmas perekond. No kuulge, vabandage, palun!

Mina arvan, et inimeste heaolu kasvuga kaob pikkamööda perekonna tähtsus. Vähemalt mina tean, et oma perekonda ei tohi maha jätta.

KOKKUVÕTE

Aeg läheb suurte sammudega edasi. Minu vanaisa mängis tammetõrudest ja kastanimunadest valmistatud loomadega, käis karjas ja põhiline transpordivahend oli hobune. Ema piiksutas elektroonilist klaverit „Pille“, sõitis kooli bussiga ja kandis punast kaelarätti. Mina otsin koolis vajaminevat infot internetist ja vajaduse korral võtan taskust taskuarvuti. Kõik põlvkonnad ei saa ja ei tohigi saada suureks ühtemoodi. Muidu oleks see paigalseismine. Elu peab minema edasi. Samas ei tohi me unustada oma juuri ja seda, kuidas elasid meie vanemad ja vanavanemad. Mina kuulun kolmandasse põlvkonda siinelavatest Vanaritest. Oli väga huvitav uurida emalt ja vanaisalt, kuidas nemad kasvasid ja mis siis teistmoodi oli. Selles suhtes on küll absoluutselt kõigi põlvkondade lapsed ühtemoodi, et kõik nad tahavad mängida. Aga kuidas ja millega, määrab laias laastus aeg. Kunagi vist ei kao küll pall, kaisukaru ja nukk, aga uut tuleb kogu aeg juurde. Me elame pidevalt uuenevas maailmas, peame olema valmis kõigeks uueks, aga ei tohi unustada ka olnut. Kes minevikku ei mäleta, elab tulevikuta.

KASUTATUD ALLIKATE JA KIRJANDUSE LOETELU

1. Kirjaliku allikad
  - 1.1. Erich Vanari mälestused lapsepõlvest. Käsikiri Roela Põhikoolis.
  - 1.2. Mall Vanari mälestused lapsepõlvest. Käsikiri Roela Põhikoolis.
2. Fotod
  - 2.1. Perekond Erich Vanari erakogust.
  - 2.2. Perekond Mall Vanari erakogust.
  - 2.3. Hendrik Vanari erakogust.